

**Een compleet evaluatie- en ontwikkelinstrument waarmee de partners
de huidige en gewenste mate van delen van de verantwoordelijkheid voor 'Samen Opleiden'
in drie scenario's op basis van kwaliteitsindicatoren in beeld kunnen brengen.**

Toelichting

De quickscan versie van het zelfevaluatiekader (ZEK) omvat de kernindicatoren (waaronder alle NVAO-indicatoren) uit de volledige versie. Op basis van de resultaten van de quickscan is het mogelijk een beeld te krijgen van de kwaliteit van samen opleiden. Dit beeld kan de partners helpen zich te ontwikkelen tot een door hen zelfgewenst niveau van samen opleiden. Voor een meer diepgaand beeld is de volledige versie beschikbaar.

In de praktijk blijken opleidingen en scholen het kader ook veelvuldig te gebruiken als 'toetsinstrument'. Bijvoorbeeld voor het afgeven van een keurmerk of in de voorbereiding op de accreditatie van de (academische) opleidingsschool of om verder te ontwikkelen in reactie op de visitatie. De systematiek van beoordeling is in die situatie sterker gekoppeld aan het samenwerkingsverband dan aan de afzonderlijke scholen.

Indicatoren die in elk geval steeds herkenbaar zouden moeten zijn voor het betreffende scenario zijn geel gearceerd. Ze zijn voornamelijk gebaseerd op landelijk onderzoek (o.a. Geldens, 2007 en 2012).

Een deel van de indicatoren uit de voorgaande ZEK-versie is (vergelijkbaar) opgenomen in de nieuwe NVAO-indicatoren. Het kwaliteitskader omvat de meest recente NVAO-indicatoren voor de erkenning als formele (academische) opleidingsschool. Waar nodig zijn ze aangepast om ook te kunnen gelden voor de individuele schoolsituatie. Ze zijn voorzien van een asterisk: *.

Het is nadrukkelijk de bedoeling in overleg met elkaar te bepalen welke van onderstaande indicatoren in uw specifieke situatie gelden. Aanvullen of veranderen kan altijd. Daarbij is het advies de hier gegeven toelichting in uw overwegingen te betrekken.

Aan de ontwikkeling van een opleidingsschool onderscheiden we drie scenario's¹:

Scenario 1 (s1). Basisstageschool

Dit is de bekende basis-stageschoolsituatie. De basisschool zorgt voor stageplaatsen. De stage van de aanstaande leraar bestaat vooral uit het bijwonen en geven van lessen. De stageleerlijn met taken en verantwoordelijkheden liggen vast vanuit opleiding of werkplek (standaard).

Scenario 2 (s2). Medeopleider (omvat de opleidingsschool)

De school of scholen fungeren als mede-opleider. Dit scenario omvat verdergaande vormen van samenwerken waaronder de opleidingsschool. De aanstaande leraren kunnen in overleg met opleiding en stageschool, taken en verantwoordelijkheden in hoge mate onder eigen verantwoordelijkheid invullen.

Scenario 3 (s3). Partners in leren (omvat de academische opleidingsschool)

Hier gaat de gedeelde verantwoordelijkheid voor samen opleiden het verst. In het zelfevaluatiekader spelen in dit scenario mede-partnerschap van de aanstaande leraar en ontwikkelend onderzoek een cruciale rol. De (aanstaande) leraren zijn onderzoekers en innovators en (hun vertegenwoordigers) hebben een concrete inbreng in de samenwerkingsafspraken voor het partnerschap.

Dit scenario omvat de formele academische opleidingsschool (maar gaat in de samenwerkingsafspraken met de aanstaande leraren een stap verder).

De scenario's s1, s2 en s3 zijn complementair en lopen vloeiend in elkaar over. Dit betekent dat voor scenario 2 ook de indicatoren van scenario 1 gelden en voor scenario 3 dus die van s2 en s1.

¹zie: Geldens, J., (2007). *Leren onderwijzen in een werkplekleeromgeving (Proefschrift Radboud Universiteit)*. Helmond: Kempellectoraat, Hogeschool de Kempel.
Geldens, J., Popeijus, H.L., Ruit, P., & Visser, L. (2012). Samen verantwoordelijk voor 'Samen opleiden?'. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 33(2), 18-24.

Begrippenlijst:

- **Werkplekleeromgeving:** een specifiek voor het samen leren en leren onderwijzen van aanstaande leraren door lerarenopleiding samen met een of meer partners (meestal stagescholen) ingerichte leer- en werkomgeving (Popeijus & Geldens, 2009).
- **Opleidingsinstituut:** de lerarenopleiding;
- **Opleidingsschool:** formeel is de opleidingsschool het samenwerkingsverband waar één of meer scholen en één of meer lerarenopleidingen aanstaande leraren samen opleiden in de beroepscontext op de werkplek. Het doel van een dergelijk samenwerkingsverband is in gedeelde verantwoordelijkheid werkend leren en lerend werken en daarmee de theorie en praktijk van het opleiden dichter bij elkaar te brengen. In de dagelijkse praktijk zien we dat ook individuele scholen zich als 'opleidingsschool' willen waarmaken. Het zelfevaluatiekader is geschikt voor zowel de formele opleidingsscholen als voor de individuele scholen.
- **Academische opleidingsschool:** dit zijn opleidingsscholen met een "academische kop", die het opleiden van leraren verbinden met het verrichten van praktijkgericht onderzoek en schoolontwikkeling door de aanstaande leraar. Opleiden, innoveren en onderzoeken vormen hier de drie pijlers van de werkplekleeromgeving.
- **Aanstaande leraar:** op de werkplek neemt de aanstaande leraar een bijzondere plaats in. Voor de leerlingen is hij de leraar. Voor de leraar-mentor is hij ook een leerling die leert onderwijzen. Tegelijkertijd vloeit uit de nadruk op sturing van het eigen leerproces en zelfregulatie een toenemende zelfverantwoordelijkheid voor de eigen professionele ontwikkeling tot leraar voort, ook op de stageplek! Om die redenen geven wij er hier de voorkeur aan om te spreken van de 'aanstaande leraar' (Popeijus & Geldens, 2009).
- **Mentor:** de begeleider van de aanstaande leraar op niveau van de klas. Hiervoor worden ook andere begrippen gebruikt als tutor, werkplekbegeleider of vakcoach.
- **Instituutopleider:** de contactpersoon tussen het opleidingsinstituut en de opleidingsschool. De instituutopleider heeft zicht op de voortgang in de ontwikkeling van de aanstaande leraren.
- **Schoolopleider:** Schoolopleider: een deskundige die verbonden is aan de opleidingsschool met als taak het opleiden van de aanstaande leraar. Deze medewerker van de opleidingsschool, is samen met de instituutopleider verantwoordelijk voor inhoud en organisatie van het opleiden in de school. Hij begeleidt de student 'op afstand'. De dagelijkse begeleiding is de verantwoordelijkheid van de mentor of werkplekbegeleider.

Component, Kenmerk, Indicator		Huidig niveau			Opmerkingen en suggesties	Gewenst		
1	Onderwijsaanbod (programma)	O	V	E	o = ontwikkelen; v = voldoet, e = exemplarisch, voorbeeldfunctie	O	V	E
1.1	<i>Relatie tussen doelstellingen en programma</i>	o	v	e	vindplaats			
	s1 De school beschikt over een visie op onderwijs waarin zij anticipeert op maatschappelijke ontwikkelingen in de samenleving.					Hierbij kan gedacht worden aan ontwikkelingen zoals, aandacht voor goed burgerschap, media ontwikkelingen, kritiek op het onderwijs, etc. Wat dit betekent voor het onderwijs moet in beleidsdocumenten terug te vinden zijn.		
	s1 De school waarborgt dat aanstaande leraren de gelegenheid hebben ervaring op te doen in gevarieerde onderwijsleersituaties*.					Aanstaande leraren dienen kennis te maken met verschillende vormen van onderwijs geven.		
	s3 De (opleidings)school verbindt het opleiden van leraren met het verrichten van praktijkgericht onderzoek en schoolontwikkeling (academische kop)*.					In de begeleiding wordt er voor gezorgd dat de beroepspraktijk en de theorie van de opleiding bij de (aanstaande) leraar op elkaar is afgestemd en aansluit bij de persoonlijke ontwikkeling van de (aanstaande) leraar.		
	s2 De (opleidings)school waarborgt dat het opleidingstraject in de school voldoende diepgang heeft door verbindingen met de theorie en dat het opleidingstraject in de lerarenopleiding aansluit bij de praktijkervaringen in de school. Beide elementen zijn bij voorkeur vervat in het opleidingsplan*.					In de begeleiding wordt er voor gezorgd dat de beroepspraktijk en de theorie van de opleiding bij de (aanstaande) leraar op elkaar is afgestemd en aansluit bij de persoonlijke ontwikkeling van de (aanstaande) leraar.		
	s2 De (opleidings)school heeft een geëxpliciteerde, door de partners gedeelde visie op samen opleiden (opleiden in de school), waar mogelijk geconcretiseerd in een opleidingsplan*.					Let op verschil in terminologie: wij gebruiken consequent samen opleiden ipv opleiden in de school, NVAO gebruikt de termen synoniem en door elkaar. Ook hanteren we de term aanstaande leraren ipv studenten		
	s3 Binnen de visie op samen opleiden (opleiden in de school) is het concept van de academische opleidingschool uitgewerkt (academische kop)*.							
	s3 De (opleidings)school met academische kop beschikt over een gezamenlijke visie, door alle partners gedragen op het concept 'academische opleidingschool'*.					Er wordt onderscheid gemaakt tussen leren van onderzoek, leren door onderzoek doen en leren onderzoeken.		
Component, Kenmerk, Indicator		Huidig niveau				Gewenst		
1.2	<i>Samenhang Programma</i>	o	v	e	vindplaats			
	s1 De (opleidings)school zorgt dat de einkwalificaties van het werkplekgebonden deel van het curriculum zijn benoemd en dat de aanstaande leraren deze bereiken*.					Het op de aanstaande leraar gerichte programma op de (opleidings)school is samen met het opleidingsinstituut uitgewerkt. De school en het opleidingsinstituut zijn gedeeld eigenaar van het programma		
	s2 Individuele trajecten zijn verankerd in een inhoudelijk samenhangend programma*.					Adaptief onderwijs wordt voorbeeldmatig bij het leer- en ontwikkelproces van de (aanstaande) leraar vorm gegeven.		
1.3	<i>Balans theorie praktijk</i>	o	v	e	vindplaats			
	s2 De (opleidings)school zorgt dat een substantieel deel (in de regel 40%) van het totale curriculum van de opleiding op school (werkplekgebonden deel) wordt verzorgd*.							
	s2 De (opleidings)school waarborgt de samenhang van het werkplekgebonden deel van het curriculum en het deel van het curriculum dat plaatsvindt in de lerarenopleiding*.							
1.4	<i>Doorgaande lijn (krachtig kenmerk)</i>	o	v	e	vindplaats			
	s1 Het programma wordt gekenmerkt door een herkenbare doorgaande lijn en is gebaseerd op bekwaamheden. Deze bekwaamheden zijn samenhangend beschreven in termen van kennis, vaardigheden en houdingen.							
	s2 De school beschikt over een inhoudelijk samenhangend programma waarin de individuele trajecten zijn verankerd.							

Component, Kenmerk, Indicator		Huidig niveau			Gewenst		
3	Begeleiding	O	V	E	O	V	E
3.1	Studie-begeleiding (Voorzieningen)	o	v	e	vindplaats		
s1	School en opleiding hebben afspraken over het aantal en de verdeling van de aanstaande leraren dat de school in de gelegenheid stelt de voor het beroep vereiste ervaring in de school te verkrijgen.						
s1	Uit het beleid van de school blijkt dat begeleiding (coaching, mentoring, tutoring) wordt gezien als een krachtig middel voor de aanstaande leraren om te leren onderwijzen.						
s2	De (opleidings)school zorgt dat de studiebegeleiding in de school en bij de lerarenopleiding op elkaar zijn afgestemd, helder zijn voor de aanstaande leraren en aansluiten op hun behoeften*.						
s3	De (opleidings)school waarborgt de hoogwaardige begeleiding van de aanstaande leraren bij het praktijkgerichte onderzoek (academische kop)*.						
3.2	Mentoring en coaching (krachtig kenmerk)	o	v	e	vindplaats		
s1	De mentoren vervullen een actieve en directe rol bij het begeleiden van de aanstaande leraren met als uitgangspunt de te verwerven competenties en fasen van de opleiding gekoppeld aan de ontwikkeling van de aanstaande leraar.						
s2	Mentoren zijn geschoold in het voeren van begeleidingsgesprekken.						
3.3	Afstemming op behoeften	o	v	e	vindplaats		
s1	De leerbehoeften van de aanstaande leraar bepalen aanwijsbaar mede de keuzes in het leerwerktraject.						
3.4	Kenmerkende situaties	o	v	e	vindplaats		
s1	Directie en mentor stellen de aanstaande leraar in staat medeverantwoordelijk te zijn voor de school als geheel en ervaring op te doen met niet-lesgebonden taken.						
s1	De aanstaande leraar kan deelnemen aan alle overlegsituaties en voor de beroepsgroep relevante activiteiten, die normaliter tot de functie behoren.						
3.5	Zorgen voor ownership	o	v	e	vindplaats		
s1	Binnen de werkplekleeromgeving hebben de begeleiders de zorg het gevoel van 'eigenaarschap' van de aanstaande leraar te bevorderen, onder meer door nadruk te leggen op zelfverantwoordelijkheid en zelfsturing.						
Component, Kenmerk, Indicator		Huidig niveau			Gewenst		
4	Kwaliteitszorg (interne kwaliteitszorg)	O	V	E	O	V	E
4.1	Evaluatie resultaten	o	v	e	vindplaats		
s2	De (opleidings)school heeft een kwaliteitssysteem of kwaliteitszorgplan waarin streefdoelen zijn opgenomen, waarin staat hoe de streefdoelen zullen worden gerealiseerd en waarin aangegeven is hoe de streefdoelen worden geëvalueerd*.						
4.2	Betrekken van alle deelnemers en externen	o	v	e	vindplaats		
s2	De aanstaande leraren, docenten, andere medewerkers van de school en het beroepenveld zijn actief bij de kwaliteitszorg betrokken*.						
4.3	Maatregelen tot verbetering	o	v	e	vindplaats		
s2	De (opleidings)school maakt duidelijk hoe de resultaten van de evaluaties worden omgezet in verbeteracties, waar dat nodig is*.						
4.4	Procesmanagement, beoordeling en toetsing	o	v	e	vindplaats		
s1	De aanstaande leraren weten hoe de toetsing en beoordeling van het werkplekgebonden deel van het curriculum verlopen*.						
s2	De (opleidings)school heeft de taken en de verantwoordelijkheden ten aanzien van de toetsing en beoordeling van de aanstaande leraren duidelijk belegd*						
s2	De examencommissie van de lerarenopleiding heeft een duidelijke rol bij de toetsing en beoordeling van het werkplekgebonden deel van het curriculum*.						
4.5	Zelfevaluatie	o	v	e	vindplaats		
s1	Mentor en schoolopleider bieden de aanstaande leraar mogelijkheid tot regelmatige reflectie op opgedane ervaringen.						

5		Leerklmaat	O	V	E		O	V	E	
5.1	s1	<i>Emotioneel veilig</i> Acceptatie van aanstaande leraren is geborgd.	o	v	e	vindplaats		o	v	e
5.2	s1	<i>Uitdaging en stimulering</i> De werkplekleeromgeving biedt een leerwerkklmaat waarbinnen op de eerste plaats de mentor en schoolopleider, de aanstaande leraar uitnodigen tot activiteit, hem stimulerende voorbeelden aanbieden en accepteren dat hij fouten mag maken.	o	v	e	vindplaats		o	v	e
		Component, Kenmerk, Indicator	Huidig niveau					Gewenst		
6		Professionaliteit	O	V	E		O	V	E	
6.1	s2	<i>Lerende organisatie</i> De (opleidings)school heeft een professionaliseringsbeleid en zorgt dat de capaciteiten van de docenten voldoen, ook waar het gaat om deskundigheid in het opleiden, begeleiden en beoordelen*.	o	v	e	vindplaats		o	v	e
	s3	De (opleidings)school zorgt voor de kennisdeling tussen de eigen partners in samen opleiden (academische kop)*.								
	s3	De (opleidings)school zorgt ook voor de kennisdeling met andere (opleidings)scholen met (academische kop)*.								
6.2	s1	<i>Professionalisering</i> De mentor ontvangt regelmatige begeleiding van de schoolopleider.	o	v	e	vindplaats		o	v	e
6.3	s1	<i>Zelfsturing</i> De aanstaande leraar krijgt ruimte om zelfstandig beslissingen te nemen over het onderwijs aan de eigen groep.	o	v	e	vindplaats		o	v	e
	s2	De aanstaande leraar is aanwijsbaar (mede)verantwoordelijk voor de eigen professionele ontwikkeling.								
7		Startbekwaamheid	O	V	E		O	V	E	
7.1	s1	<i>Bekwaamheid: gerichtheid op (krachtig kenmerk)</i> De voor het behalen van de startbekwaamheid omschreven (formeel) eisen geven herkenbaar richting en sturing aan de inrichting van de werkplekleeromgeving.	o	v	e	vindplaats		o	v	e
7.2	s3	<i>Bekwaamheid: gerealiseerd niveau (krachtig kenmerk)</i> Onderzoek naar eigen en schoolontwikkeling is een essentieel onderdeel voor de (aanstaande) leraar als onderzoeker en innovator evenals externe verantwoording en verslaglegging over de resultaten van dat onderzoek.	o	v	e	vindplaats		o	v	e

Bestandsnaam: 2016_01_Geldens-ea_Zelfevaluatiekader_samen_opleiden_Kempel-Driestar_Volledige versie-en-quickscan.xls

Citeertitel quick scan: Geldens, J., Ruit, P., Visser, L. & Popeijus, H. L. (2016). *Zelfevaluatiekader voor samen opleiden (Quick scan)*. Helmond/Gouda: Kempelonderzoekscentrum/Driestar educatief.

De bijgewerkte versie is tot stand gekomen in nauw overleg met en met medewerking van Ruud van der Herberg en Rianne Versluis van Hobéon.